

Nestoren i fysiologi, Bjarne Waaler, har ikke lent seg tilbake for å nyte sitt otium, selv om det ville vært vel fortjent. I dag engasjerer det ham at norske leger, i motsetning til de fleste andre europeiske leger, mister sin lisens når de fyller 75 år. Den tidligere rektoren ved Universitetet i Oslo synes dette for mange blir en uverdigg avslutning på yrkeslivet.

Intervjuet: Bjarne Waaler

Ingen utløpsdato på leger

Professor Bjarne Waaler har ansvar for at den såkalte preklinikken ble samlet i en ny og egnet bygning på Gaustad. Her jobber han fremdeles. På kontoret henger det en «hustavle for pensjonister», en humoristisk påminnelse om alle rettigheter som forsvinner når man fyller 67 år.

– Jeg synes samfunnet er raskt ute med å frasortere eldre mennesker, og ikke minst er jeg opprørt over at alle norske leger over 75 år automatisk mister sin lisens. Norge er, ved siden av Luxembourg, det eneste land i Europa hvor det er slik. Vi kan søke om å få beholde lisensen, men minst halvparten av dem som ønsker opprettholdt lisens oppnår ikke dette med de forskriftene som gjelder. Mange av oss eldre leger føler lisenstapet som nedverdiggende, og vi erfarer at autorisasjonskontoret behandler oss med lite respekt.

Særnorsk sjikanering

– Et av argumentene som fremmes er at vi ikke kan få beholde lisens for bare å kunne skrive ut resepter til naboer, venner og bekjente. Det er meg en gåte at vi slik skal hindres i å bistå når det ordinære helsevesen noen ganger ikke strekker til. Jeg har selv gitt en legemessig håndsrekning i et par krisesituasjoner, og er glad for å kunne hjelpe. Dessuten ble det hevdet i 1981, da bestemmelsen kom inn i legeloven, at eldre leger har lett for å skrive ut for mye A- og B-preparater. Sist jeg forhørte meg om dette, var det ingen over 60 år som det året hadde mistet sin forskrivningsrett på grunn av det. I løpet av et langt legeliv har man for øvrig stort sett lært seg hva man bør og hva man ikke bør gjøre. En annen hovedgrunn den gang lisensfratakelsen ble vedtatt, var at man måtte sikre seg mot at gamle, demente leger fortsatte å fungere. Vi er imidlertid innforstått med at de av oss som ønsker å beholde lisensen skal og må la oss teste både hva fysikk og intellekt angår en gang hvert eller hvert annet år. Men hvis så helse, psyke og faglig ajourføring er i

orden, bør vi få beholde vår lisens. Jeg vil gå så langt som til å kalle den gjeldende lisensfratakelsen en særnorsk sjikanering av gamle leger. Men, siste ord er ennå ikke sagt i denne saken, avslutter han høflig og bestemt.

Waaler har utkjempet mang en kamp gjennom livet. Han tok artium under krigen. Med universitetet stengt var han gårdsgutt, snekkerlærling og aktiv i Milorg frem til krigen var over. Så var det studiene som ventet.

– Vi var glupske etter å bli ferdige leger og ville være med på arbeidet med å gjenreise landet. Medisinstudiet tok den gang vanligvis sju år. I vår iver ble noen av oss ferdige på fem og et halvt år. Vi var et av de siste kullene som ikke hadde turnustjeneste, men jeg var heldig og fikk jobb på et lite, blandet sykehus, hvor overlege Thoresen var en forbilledlig sjef. Han var for øvrig i nær slekt med den første kvinnelige student som ble immatrikulert ved Universitetet i Oslo. Thoresen lærte meg godt doktorskap. Som ung og fersk lege har det mye å si hvem man får som sin overordnede og læremester.

Waaler fremholder at det i dagens situasjon er viktig å ha en god turnustjeneste.

– Jeg har inntrykk av at mange unge medisinere føler seg usikre når de starter i arbeidslivet. Blant annet av den grunn mener jeg det er viktig å beholde turnusordningen, men tjenesten må selvfølgelig være kvalitetsmessig god. En dårlig turnustjeneste uten veiledning og oppfølging er lite verdt. Leger trenger en god porsjon trygghet for å trives i sitt yrke, og en god utdanning, inklusive turnus, danner basis for dette. Leger må ofte ta avgjørelser på et ufullstendig grunnlag, og noe av turnustjenestens funksjon er at det utvikles en «selvstendighetsplattform» for den enkelte.

Etter årene ved Strinda sykehus satte han og kona kursen nordover, til det som den gang var Norges nest fattigste kommune, Porsanger. Der stod det igjen bare to hus og en kirke etter krigen. Da vi kom var gjen-

oppbyggingen godt i gang, men fattigdommen var fremdeles stor. Dette var for øvrig før vi fikk den omfattende folketrygden, og det gjorde det ikke alltid lett å være verken doktor eller pasient. Men finmarkingene imponerte meg stort. De var noen utholdende, tålmodige hardhauser, med stor tillit til sin lege.

Gleder og sorger

– Min sykehuspraksis kom godt med. Værforholdene gjorde at det ikke alltid lot seg gjøre å få øyeblikkelig hjelp-pasienter av gårde på sykehus. På kontoret måtte han gjøre to laparotomier, en på en ung kvinne med appendisitt. Den andre pasienten hadde en ekstrauterin graviditet med sprukket eggstokk/-leder og holdt på å forblø. Waaler ringte den nærliggende militærleiren og bad dem sende ned soldater som var blodtypet 0 rhesus minus. Han tappet de tre som kom, gjorde forlikelighetstest, transfunderte og opererte. Det ble en lykkelig slutt på det hele.

– En ting som var storartet med pasientene i Finnmark var at de gav sin lege stadige tilbakemeldinger. De kom innom for å fortelle at de var blitt bedre eller helt bra. Jeg har fått mange brev også etter at vi flyttet tilbake til Oslo, og har satt stor pris på det. Men av og til var det selvfølgelig hardt å ha en slik jobb, der man ofte var hjerteløst alene, slik som da en ung soldat kom inn med hodeskader og mistanke om epiduralt hematoma. Det var tungt da han døde mellom hendene på meg.

Etter oppholdet i Finnmark flyttet familien tilbake til Oslo, og Waaler fikk kandidatjobb og senere stipend hos professor Paul Owren på Rikshospitalet. – Han var en uhyre inspirerende lærer. Jeg hadde hatt ham som underviser i studiet og beundret ham stort. Jeg følte meg heldig som fikk ta doktorgraden hos ham. Egentlig hadde jeg tenkt å bli indremedisiner, men så ble jeg mer eller mindre plukket ut for å bli fysiolog. Fagområdet norsk fysiologi

Bjarne Arentz Waaler

Født 18. april 1925

- Cand.med. Oslo 1950
- Professor i fysiologi ved Universitetet i Oslo 1962–92
- Dekanus ved Universitetet i Oslo 1973–76
- Rektor ved Universitetet i Oslo 1977–84
- Preses ved Det Norske Videnskaps-Akademi 1990–96

Foto Marit Tveito

lå med brukket rygg, og jeg fikk et tre års stipend i England. Jeg har mye å takke engelsk fysiologi for, med den store vekt de der legger på kvalitet i arbeidet. Etter oppholdet i England søkte og fikk jeg det den gang eneste professoratet i ordinær fysiologi. Derved ble jeg betrodd å være med på å gjenreise norsk fysiologi.

Universitetsmann

Waaler har latt seg trekke inn i styrer og tillitsverv. Han førte an i prosessen med å få bygd det meget nødvendige prekliniske bygget. Det ble an langdryg prosess. Den startet i 1964 og ble først avsluttet i 1991, da hele Domus medicus stod ferdig på Gaustad. – Jeg planla bygget tre ganger for å få det både hensiktsmessig og ned i en dimensjon som Finansdepartementet kunne godta. Jeg la stor vekt på at bygget skulle bli fleksibelt og med rasjonelle felleseheter. Med betydelig hell la vi også stor vekt på å realitetssjekke og begrunne det utstyret vi søkte om å få. Bygget er det kanskje mest synlige resultatet av hva jeg har fått til, og det ligger ikke så rent lite lobbyvirksomhet bak dette resultatet.

– Jeg la vekt på at det prekliniske bygget måtte komme i universitetsaksen, og nær det senere nye Rikshospitalet. Det er viktig at medisinerne knytter sin virksomhet opp mot universitetet, og også at det blant oss er villighet til å påta seg universitetsverv. Det var en grunn til at jeg tok på meg vervet som rektor og leder av hva jeg vil kalle Norges største kulturinstitusjon. Jeg ser med atskillig glede tilbake på mine åtte år som rektor, hvor jeg ble gitt muligheten til å delta i pregingen av en institusjon som jeg var og er meget stolt av. Blant annet er det slik at det å ha tatt et hovedfag ved vårt universitet dokumenterer at du kan analysere og håndtere sammensatte saker. Noe av det vi også arbeidet mye med i min tid var oppgraderingen av den såkalte interfakultære cand.mag.-graden, med den verdifulle muligheten til å skape seg en utdannings-

plattform med fag fra flere sektorer og fakulteter.

Det var også enkelte spesielle vanskeligheter i den tiden, med studentinitiert knusing av ruter og møteavbrudd da en felles lov for disiplinærsaker ved landets universiteter skulle vedtas. – Jeg er glad for at jeg valgte ikke å tilkalle politi i et par av de mest kritiske situasjonene.

Waaler er fortsatt engasjert når det gjelder utviklingen ved Universitetet. Han likte godt å undervise og satte stor pris på medvirkning og kritiske spørsmål fra studentene. Han berømmer problembasert læring (PBL) som pedagogisk prinsipp, men mener at noe er gått tapt ved overgangen til den nye studieordningen. Blant annet får ikke studentene lenger noen sammenhengende, godt presentert oversikt over hvorledes den friske organismen fungerer. – Oslo-96 er sykdomsorientert fra starten av. Og selv om PBL er en god undervisningsmetode, skal man ikke ringeakte de gode, oversiktsgivende forelesninger.

Gjeninnføring av karakterer ved medisinske fakulteter er under diskusjon, og Waaler er tilhenger av å karaktersette der det er naturlig. – Vi la i sin tid stor vekt på å gi riktige, informerende karakterer i fysiologi, og studentene var velkomne til å få informasjon om grunnlaget for den karakteren de hadde fått. Jeg tror denne form for tilbakemelding er viktig.

Det er ikke alle som er fødte forelesere. Waaler mener at mange ting må til for at en person skal bli en god underviser. – Det er selvfølgelig viktig å kunne faget, men man må også inneha en porsjon pedagogikk. Ting må legges frem i riktig rekkefølge og med inspirasjon. Det er ellers med forelesninger som med taler: de må begge ha en god begynnelse og en god avslutning. Det er også selvfølgelig et element av skuespill i det å forelese. Jeg holdt alltid øye med studentene når jeg foreleste, og hvis det var tegn på uoppmerksomhet eller søvnighet visste jeg at min innsats ikke var på høyden.

Høyt tempo

– Hvilke prosjekter driver du med for tiden?

– Jeg satt i styret for Helse Øst i to år, og nå arbeider jeg med et oppdrag fra helse-regionen og Universitetet. Det er utlyst en 65 millioners innsats for klinisk forskning, og jeg sitter som leder i et utvalg som skal vurdere de 324 søknadene som er kommet inn. Opplegget er en blodtransfusjon og oppmuntring til klinisk forskning, som av en internasjonal gruppe nylig og på landsbasis ble vurdert til å være noe middelmådig.

– Ellers har jeg vært så heldig å få beholde et kontor på Fysiologisk institutt, og her har jeg det fint, kommer og går som jeg selv vil og er i mangt privilegert. Jeg er også med i en lovkommissjon, og arbeidet mot en ny vergemålslov sammen med erfarne jurister har vært både stimulerende og lærerikt. Waaler har ellers ingen planer om helt å legge inn årene, men tiden vil nok bli brukt litt annerledes i fremtiden. – Det er fint å ha mer tid sammen med en storartet ektefelle. Etter at jeg ble pensjonist har vi reist mer enn før og har hatt stor glede av det. Ellers er vi så heldige å ha ni flotte barnebarn, og de vil vi med iver fortsette å følge opp. Det er stadig idrettsstevner og konserter å overvære.

Formannskapet i Eldre lægers forening er også viktig, og jeg legger stor vekt på at medlemmene skal tilbys gode møter med faglig oppdatering. Jeg har også alltid følt at jeg har en bonde i mitt hjerte. Min kone og jeg har en ørliten hageflekk hvor vi har glede av å produsere både litt grønt og noe frukt, og på fjellet har vi en setervoll som jeg stadig slår. Det er kanskje på tide å stå på litt for landbruket?

Marit Tveito

marittveito@hotmail.com
Universitetet i Oslo